

3631

ԽՍՀՄ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՍԱԿԱՆԴՄԱՆ
ՊԼԱՆԸ

ՎՈՋ ԼՐԻՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՅԵՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ
5-ՐԴ, 6-ՐԴ ՅԵՎ 7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՏԱՐԱԿԱԳՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ
1938

9(47)(077)

Պ-11

30 JUL 2011

24 JAN 2006

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԱԿՈՄՍՏ

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵՈՒՆ

ԽՍՀՄ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ
ՊԼԱՆԸ

ՎՈՉ ԼՐԻՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՅԵՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ
5-ՐԴ, 6-ՐԴ ՅԵՎ 7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՊԵՏԱԿԱՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
1988

1452
38

Միջնակարգ դպրոցի յերրորդ և չորրորդ դասարանների համար
 ԽՍՀ Միության պատմութեան լավագույն դասագրքի կոնկրետի
 ժյուրին արձանագրում է, վոր կոնկրետին ներկայացված 46
 դասագրքերից մի շարք դասագրքեր տարբերվում են պատմու-
 թյան նախկին տիպի դասագրքերից, վորոնք դասապարտվեցին
 «ԽՍՀՄ դպրոցներում քաղաքացիական պատմութեան դասավանդ-
 ման մասին» ԽՍՀՄ Ժողկոմխորհի և Համ Կ(բ)Կ Կենտկոմի 1934
 թվականի մայիսի 16-ի վորոշման մեջ: Վերացական սոցիոլոգի-
 ական սխեմաների փոխարեն, այդ դասագրքերի մեջ, չնայած
 նրանց բոլոր թերություններին, պահպանվում է պատմական
 դեպքերի շարադրման պատմա-ժամանակագրական հաջորդակա-
 նությունը, տրվում է կարևորագույն պատմական յերևույթ-
 ների նկարագրությունը, տրվում է հիմնական ժամանակա-
 գրական տարեթվերի ցանկն ու պատմական դորժիչների
 բնութագրերը:

Նշելով այս փաստը, վերպես նվաճում պատմական գիտու-
թյան ճակատում, ժյուրին միեւնույն ժամանակ պատմական գի-
տության աշխատողների ուշադրութեանը հրավիրում է այդ դա-
սադրքերի մեջ մի շարք ընդհանուր թերություններ ռուսացու-
թյան վրա, վերոնք պետք է վերացվեն ինչպես ԽՍՀՄ պատմու-
թյան ուսումնասիրման ուղղութեամբ կատարվելիք հետազա աշ-
խատանքի, այնպես է դպրոցում պատմութեան դասավանդման
առարկայիցում:

1. ԽՍՀՄ Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխութիւնը նկարագրելիս՝ մի շարք դասագրքերի հեղինակներ սկսում են այն փաստը, վոր դիկտատուրան պրոլետարիատի կողմից նվաճվելու հետեանքով իշխանութիւնն անցավ Խորհուրդներին, վոր հաղթանակեց Խուրհուրդների իշխանութիւնը: Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխութեան պատմական դեպքերը նկարագրվում են այնպես, վոր աշակերտների գլուխն է մտցվում այն վոչ ճիշտ միտքը, թե իբր պետական իշխանութիւնը ԽՍՀՄ-ում իրականացվում է անմիջականորեն Կոմունիստական կուսակցութեան կողմից: Խորհուրդների դերը, վորոնք ԽՍՀՄ քաղաքական հիմքն են կազմում, սկսում են: Համ Կ(բ)Կ՝ վորպես աշխատավորների առաջավոր ջոկատի և աշխատավորների կազմակերպութիւնների դեկավոր կորիզի՝ դերը խեղաթյուրվում է: Այն մասին, թե Խորհուրդներն ինչպես են աճել ու ամրապնդվել կալվածատերերի ու կապիտալիստների իշխանութիւնը տապալելու և պրոլետարիատի դիկտատուրայի նվաճման հետեանքով, չի պատմվում: Խորհուրդները մի քանի հեղինակների կողմից ուղղակի մեկնաբանվում են վորպես բազմաթիւ կազմակերպութիւններից մեկը՝ պրոֆմիտութիւնների, կոմյերիտական ու պիոներական կազմակերպութիւնների կողքին:

2. Միանգամայն անթույլատրելի յե, յերբ հեղինակները փոխանակ շարադրելու Սահմանադրութեան այն մի քանի կարեւորագոյն կետերը, վոր աշակերտները պարտավոր են իմանալ և վորոնց յուրացման համար նրանք պետք է նախապատրաստված լինեն ԽՍՀՄ պատմութեան վողջ շարադրմամբ, ամբողջ եջեր լցնում են ճոռոմ շաղակրատութեամբ՝ աշխարհի ամենայեւջանիկ յերկրի մասին, վորից աշակերտը վոչ մի պատկերացում չի ստանում, թե առհասարակ ի՞նչ բան է Սահմանադրութիւնը:

Մի շարք հեղինակներ ԽՍՀՄ Սահմանադրութիւնը շարադրելիս մոռացել են հիշատակել, վոր ԽՍՀՄ քաղաքական հիմքը կազմում են աշխատավորների պատգամավորների Խորհուրդները, կամ թե չեն հիշատակել, վոր Խորհուրդների ընտրութիւնները Սահմանադրութեան համաձայն կատարվելու յեն վոչ միայն ընդհանուր, այլև հավասար ու ուղղակի ընտրական իրավունքի հիման վրա՝ գաղտնի քվեարկութեամբ:

3. Ստալինյան այն թեզը, վոր Ռուսաստանին խփում եյին «նազմական հետամնացութեան համար, կուլտուրական հետամնացութեան համար, պետական հետամնացութեան համար, արդյու-

նաբերական հետամնացութեան համար, գյուղատնտեսական հետամնացութեան համար», վորը տալիս է վերջին հարյուրամյակների Ռուսաստանի պատմութեան կարեւորագոյն բանալիներից մեկը, չի բմբռնվել դասագրքերի մի շարք հեղինակների կողմից: Չի ցույց տրված, մասնավորապես, վոր իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ հենց արդյունաբերական հետամնացութեան հետեանքով եր, վոր ոռոս գինվորները մնացին առանց արկերի, գյուղատնտեսական հետամնացութեան հետեանքով եր, վոր բանվորները մեր յերկրում մնացին առանց հացի, հասարակական կարգի հետամնացութեան հետեանքով բանակը ղեկավարում եյին վատ սպաներ—կալվածատերերի սղաները: Չտալով կալվածատերերի ու կապիտալիստների իշխանութեան որով Ռուսաստանի հետամնացութեան պարզ, վորոշակի ու յերեխաների համար մասնէի բնութագրիրը, կամ թե այդ մասում սահմանափակվելով ընդհանուր ֆրազներով, հեղինակներն աշակերտների համար դժվարացնում են բմբռնել Խորհրդային իշխանութեան մեծ դերը՝ մեր յերկրը խղճուկ ու անզոր յերկրից հզոր ու առատ յերկր դարձնելու գործում:

4. Ինչպես ոռոսական ցարիզմի, այնպես և ոռոսական կապիտալիզմի կախյալ դերն արեւմտա-յեւրոպական կապիտալից չի նկարագրված կոնկրետ պատմական փաստերով: Ցույց չի տրված, վոր Ռուսաստանի կախումն արեւմտա-յեւրոպական կապիտալից յերկրի քաղաքական ու տնտեսական հետամնացութեան ուղղակի հետեանքն եր: Չտալով արեւմտա-յեւրոպական կապիտալից Ռուսաստանի ունեցած կախման պարզ բնութագրիրը՝ հեղինակները յերեխաների համար դժվարացնում են հասկանալ Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխութեան նշանակութիւնը, «վորպես Ռուսաստանը նրա կիսագաղութային գրութիւնից ազատագրողի» (Ստալին, Ժգանով և Կիրով):

5. Հաճախ բնութագրելով նախահեղափոխական իշխանութիւնը, կամ թե այն «կառավարութիւնները», վոր դասակարգային թշնամիները կաղմել եյին Խորհրդային իշխանութեան դեմ պայքարելու համար, հեղինակները խոսում են կապիտալիստների մասին այն ժամանակ, յերբ խոսքը պետք է վերաբերի կալվածատերերին ու կապիտալիստներին: Հայտնի յե, վոր ոռոսական պետական կարգի զարգացումը հեղափոխութեանը նախորդող վերջին տասնամյակներում ընթանում եր ոռոսական միապետութիւնը բուրժուական միապետութեան վերածելու ուղղու-

Թյամբ (ըստ վորում այդ պրոցեսն այնպես եւ չափարտվեց մինչև հեղափոխությունը) — կալվածատերն իշխանությունը բաժանուր եր կապիտալիստի հետ (վորը բնավ հալածաբար չէ իշխանությունը լիովին կապիտալիստներին զիջելուն): Սոսելով «կապիտալիստներին» մասին այնտեղ, վորտեղ խոսքը պետք է վերաբերի «կապիտալիստներին ու կալվածատերերին», հեղինակները միևնույն ժամանակ մոռանում են, որինակ, հիշատակել, վոր գերմանական ոկուպանտներն Ուկրաինայում առաջին հերթին գյուղացիներին ստիպեցին հողը վերադարձնել կալվածատերերին, վոր նույն կերպ էլին վարվում նաև մյուս ոկուպանտները: Դրա հետևանքով կարող է ստացվել պատմական հեռանկարի խեղաթյուրում և այն դերի նսեմացում, վոր խաղացել է բանվոր դասակարգը, վորպես գյուղացիներին կալվածատերերի լծից ազատագրողը:

6. Դասագրքերի հեղինակները ստույգ թվերով չեն բնութագրել կալվածատիրական և գյուղացիական հողատիրության փոխհարաբերությունը: Դրանով իսկ նսեմացվում է բանվոր դասակարգի դերը կալվածատիրական հողերը գյուղացիներին հանձնելու գործում: Փաստ է, վոր դասագրքերից վոչ մեկը մեջ չի բերում լենինյան թվերը նախահեղափոխական հողատիրության մասին՝ «Տասը միլիոն գյուղացիական տնտեսություններն ունեն 73 միլիոն դեսյատին հող: Դասնութ հազար ազնիվ ու անազնիվ լենդլորդներ — 62 միլիոն դեսյատին: Ահա այն դաշտի հիմնական ֆոնը, վորի վրա ծավալվում է գյուղացիական պայքարը հողի համար» (Լենին, հատ. 11-րդ, էջ 337):

Հեղինակները, իբրև կանոն, չեն մեջբերել նաև այն փաստը, վոր Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխության հետևանքով գյուղացիները իՍՋՄ-ում ստացան ավելի քան 150 միլիոն հեկտար նախկին կալվածատիրական, արքունական ու վանքապատկան հողեր:

Հեղինակների այս մոռացկոտությունը հասցնում է այն բանին, վոր Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխության դեպքերը շարադրելիս՝ հաճախ վոչ թե բանվորներն են գյուղացիների հետ դաշն նքած հակադրվում կապիտալիստներին, վորոնք դաշինք էլին լինքել կալվածատերերի հետ, այլ միայն բանվորները հակադրվում են միայն կապիտալիստներին: Դրանով իսկ, հակառակ հեղինակների կամքին, անթույլատրելի սողանցք է բացվում Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխության մասին հակապատմական

ու հակամարքսիստական հայացքների համար, վորոնք բանվոր դասակարգին նկարագրում են վոչ թե վորպես ամբողջ աշխատավորների առաջնորդ, այլ վորպես մի դասակարգ, վորը հեղափոխությունը կատարել է կարծես թե միայն իրեն համար:

7. Դասագրքերի հեղինակների մեծ մասը չի կարողացել քաղաքացիական պատերազմի պատմությունը ցույց տալ վորպես մի պատերազմ, վորի մեջ ուսական կալվածատերերն ու կապիտալիստներն իրենց գործակալության (եսերների ու մենշեկիկների) հետ միասին հանդես էլին դալիս վորպես ոտարեկերյա կապիտալիզմի առաջավոր ջոկատն ու վարձկանները: Պարզ լուսաբանում չի ստանում իՍՋՄ պատմության համար կարևորագույն այն փաստը, վոր ուսական կապիտալիստներն ու կալվածատերերը, գեռ 1917 թվականի վերջերին պարտություն կրելով իՍՋՄ համարյա ամբողջ տերիտորիայի վրա, վորոշեցին իրենց յերկիրն ու նրա անկախությունը վաճառել գերմանական իմպերիալիստներին, ապա Անտանտի իմպերիալիստներին: Դրա հետևանքով իՍՋՄ քաղաքացիական պատերազմի նշանակությունն իջեցվում է՝ հասցվելով մինչև զուտ ուսական մի դեպքի դերի և նսեմացվում է մեր հեղափոխության միջադեպին ընդդէմ: Վոչ ըավարար պարզությունն այդ հարցի շարադրման ասպարիզում սվաղում է բուլշեիկյան կուսակցության ու Սորհրդային իշխանության դերը, վորոնք ամբողջ ժողովրդին վոտըի հանեցին հայրենիքը պաշտպանելու ոտարեկերյա բուրժուական պետությունների հարձակումից (գերմանական արշավանքը 1918 թվականին, Անտանտի յերեք արշավանքները), մեր յերկիրը փրկեցին ոտարեկերյա ստրկությունից և իմպերիալիստական պետությունների կեղեքումից, ապահովեցին պետական անկախությունը, պահպանեցին իրենց յերկիրը («Վաղեիվոստովը հեռու յե, բայց չե՞ վոր այդ քաղաքը մերոնցից է»): — Լենին, հատ. 27-րդ, էջ 362) և պայմանների պտեղծեցին իՍՋՄ ժողովուրդների զարգացման ու բարգավաճման համար:

8. 1917—1920 թվականների պատմությանը նվիրված բաժինը, իբրև կանոն, տառապում է այն խոշոր թերությամբ, վոր նա այդ ժամանակաշրջանի պատմությունը հանգեցնում է համարյա բացառապես քաղաքացիական պատերազմի և պատկերացում չի տալիս յերկրի հասարակական կարգի այն վերակառուցման մասին, վոր Սորհրդային իշխանությունն իրականացրեց

այդ ժամանակաշրջանում: Անհրաժեշտ է պատմել թեկուզ և հիմ-
նականի մասին, այսինքն՝ այն մասին, վոր Սորհրդային իշխա-
նությունն այդ ժամանակաշրջանում

ա) վոչնչացրեց առաջ կապիտալիստներին պատկանող ֆաբ-
րիկաների ու գործարանների մասնավոր սեփականությունը և հաս-
տատեց ֆաբրիկաների, գործարանների, բանկերի և այլոց սոցիա-
լիստական, համաժողովրդական, պետական սեփականությունը.

բ) կալվածատիրական, վաճառատկան, արքունական հո-
դերը հանձնեց գյուղացիներին, — ամբողջ հողը ՍՍՀՄ-ում հայտա-
բարելով ազգայնացված.

գ) ՍՍՀՄ ազգություններին տվեց ուսում ժողովրդին համահա-
վասար իրավունքներ, ձեռնամուխ լինելով ազգային ինքնուրույն
կամ ավտոնոմ հանրապետությունների ստեղծմանը.

դ) ջարդելով բուրժուազիայի ու կալվածատերերի պետական
մեքենան, սկսեց կառուցել նոր պետական մեքենա՝ Սորհուրդ-
ների հիման վրա:

9. Հեղինակների մեծ մասը ՍՍՀ Միությունում սոցիալիս-
տական հասարակության կառուցման դարաշրջանն ավելի շատ
նկարագրում է բացականչական նշաններով, հիացմունքի բացա-
կանչություններով ու զանազան հուզիչ անեկդոտներով, յերգերով
ու ընդհանուր բնութագրություններով, դրան գումարած առաջին
հնգամյակի 3-4 առավել ժողովրդականություն վայելող առաջ-
նեկների թվարկումը, փոխանակ ստույգ, պարզ ու հասարակ
ձևով ցույց տալու, թե ինչպես յերկու հնգամյակների հետևան-
քով ստեղծված է հզոր արդյունաբերություն, գյուղացիները հա-
մախմբվել են կոլտնտեսություններում, գյուղատնտեսությունը
փոխադրվել է տրակտորային տեխնիկայի բազայի վրա, իսկ
բանվորա-գյուղացիական պետությունը պաշտպանելու համար
ստեղծված է հզոր, տեխնիկապես հագեցված ԲԳԿ Բանակ:

Հեղինակների մեծ մասը նաև չի, կարողացել, առանց ընդհանուր
շարադրանքից կտրելու, տալ բանվորների ու գյուղացիների
թշնամիներին դեմ այն անընդհատ պայքարի նկարագրերը, վոր
հարկ են ունեցել մղելու Սորհրդային իշխանությունն ու Համ.
Կ(բ)Կ-ն, մեր յերկրում սոցիալիզմի հաղթանակն ապահովելու
համար (հացամթերման կուլակային սաբոտաժը, շախտական-
ների արդյունաբերական կուսակցության ֆրասարարությունը,
ֆրասարարություն, դավադրություն, լրտեսություն, ՍՍՀՄ-ն

ստարերկրյա խմբերիալիստներին վաճառելու փորձեր ֆաշիզմի
տրոցկիստական գործակալների կողմից և այլն):

10. Ժյուրին, վորպես դասագրքերի հեղինակների խոշոր
նվաճում, նշում է այն փաստը, վոր նրանց դասագրքերը դադա-
րել են հենց միայն վելիկուսում ժողովրդի պատմությունը լինե-
լուց, սակայն վորպես պատմության սուբյեկտներ նաև մյուս
ժողովուրդներին մտցնելու խնդիրը, ժողովուրդների, վորոնք ստըր-
կացված էին ցարական միապետության կողմից և վորոնց ազ-
գային ճանաչման ազատագրեց Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխու-
թյունը, լուծված է դասագրքերի վոչ մի հեղինակի կողմից:

11. Սխալաստիկ մեթոդների վորոճումները, վորոնք փոխարի-
նում են պատմական դեպքերի մարքսիստական լուսարանմանը,
յառլիկներ փակցնելը դանազան հասարակական-տնտեսական
ֆորմացիաներին ու դեպքերին, իրենց արտահայտությունն են
դնում, որինակ, ֆրանսիական բուրժուական հեղափոխու-
թյան պատմական նշանակությունը, — հեղափոխություն, վոր հա-
շիվ տեսավ արսողությունի մի ֆեոդալիզմի հետ այնպես, ինչպես
վոչ մի այլ բուրժուական հեղափոխություն, — և յակորինական-
ների, վորպես իրենց ժամանակվա հեղափոխական դասակարգի՝
բուրժուազիայի ամենից ավելի վճռական ներկայացուցիչների
դերը հասկանալու ու գնահատելու անկարողության մեջ: Յա-
կորինականները դասագրքերի մի քանի հեղինակների կողմից
պատկերացվում են վորպես միայն ինքնուրույն վարպետների ու
մասնի խանութպանների շահերի ներկայացուցիչներ, մյուս հե-
ղինակների կողմից յակորինյան դիկտատուրան պատկերացվում է
վորպես մի դիկտատուրա, վորն իբր թե վոչինչ չեր կարող տալ
ժողովրդին, վոմանց կողմից ել՝ վորպես բուրժուազիայի դեմ
ուղղված մի իշխանություն:

Չտալով ֆեոդալիզմի դեմ պայքարելու գործում ֆրանսի-
ական բուրժուական հեղափոխության ունեցած նվաճման բնու-
թագիրը, հեղինակները միևնույն ժամանակ չեն կարողացել
բնութագրել ֆրանսիական բուրժուական հեղափոխության սահ-
մանափակվածությունը, հեղափոխության, վորը դասակարգային
տիրապետության ու շահագործման մեկ ձևը փոխարինեց դասա-
կարգային տիրապետության ու շահագործման այլ, ել ավելի
առաջադիմական ձևով:

12. Հակապատմական, վոչ — մարքսիստական հայացքների
վորոճումներ կոնկուրսի ներկայացված դասագրքերի հեղինակնե-

րի մոտ հանդիպում են համարյա յուրաքանչյուր քայլափոխում, մինչև խորհրդային ժամանակաշրջանի ԽՍՀՄ նկարագրութեան ժամանակ:

ա) հեղինակները իդեալականացնում են նախաքրիստոնեական հեթանոսութունը, ըստ վորում նրանք չեն հասկանում այն հասարակ փաստը, վոր քրիստոնեություն մուտքն առաջագիծութուն եր հեթանոսական բարբարոսութեան համեմատութեամբ, վոր քրիստոնեություն հետ միասին սլավոններն ստացան զիր և ավելի բարձր բյուզանդական կուլտուրայի մի քանի տարրեր:

բ) հեղինակներն առնտես են անում Ռուսիայի մկրտութունից հետո առաջին դարերում վանքերի ունեցած առաջագիծական գերը, վորպես գիր տարածողներ և կոլոնիզացիայի բազաներ:

գ) հեղինակները վոչ մի դրական գեր չեն տեսնում Խմելնիցկու 17-րդ դարի գործունեություն մեջ, Ուկրաինան պատկանել հեթանոսների և սուլթանական թյուրքիայի կողմից սկզբագիծային յենթարկվելու դեմ նրա մղած պայքարի մեջ: Վրաստանի, որին նաև, 18-րդ դարի վերջերին Ռուսաստանի հովանավորութեան տակ անցնելու փաստը, այնպես, ինչպես Ուկրաինայի՝ Ռուսաստանի իշխանություն տակ անցնելու փաստը հեղինակները կողմից դիտվում ե վորպես բացարձակ չարիք, այն ժամանակվա պատմական կոնկրետ պայմանների հետ նրա ունեցած կապից դուրս: Հեղինակները չեն տեսնում, վոր Վրաստանի առջև այն ժամանակ կանգնած եր յերկրնորանք—կամ կլանված լինել շահական Պարսկաստանի և սուլթանական թյուրքիայի կողմից կամ թե անցնել Ռուսաստանի հովանավորություն տակ, այնպես, ինչպես Ուկրաինայի առջև այն ժամանակ կանգնած եր յերկրնորանք—կամ կլանված լինել պատկանել հեթանոսների ու սուլթանական թյուրքիայի կողմից, կամ թե անցնել Ռուսաստանի իշխանություն տակ: Նրանք չեն տեսնում, վոր յերկրորդ հեռանկարն այնուամենայնիվ փոքրագույն չարիքն եր:

դ) մինչև 20-րդ դարի սկիզբը տեղի ունեցած գյուղացիական ապստամբությունների լուսաբանման ժամանակ չափազանցվում ե այդ ապստամբությունների կազմակերպվածությունը ու գիտակցականությունը: Դասագրքերի հեղինակներն, ըստ յերեվութին, բավականաչափ հաշիվ չեն տալիս իրենց այն մասին, վոր գյուղացիները բանվոր դասակարգի ղեկավարութունից դուրս ընդունակ եյին միայն տարերային ու անկազմակերպ շարժման:

Հեղինակներն, ըստ յերեվութին, բավականաչափ չեն ըմբռնել Լենինի կողմից տասնյակ անգամ կրկնվող այն միտքը, վոր գյուղացիական հեղափոխական շարժմանը կազմակերպված բնույթ տվին միայն բանվոր դասակարգն ու բոլշևիկյան կուսակցությունը, յերբ նրանք ամրապնդվեցին ու աճեցին կալվածատերերի ու կապիտալիստների դեմ մղած բազմաթիվ պայքարում: Պատմական դեպքերի նկատմամբ վոչ բավարար մարքսիստական մոտեցում ունենալը հասցնում ե այն բանին, վոր մի քանի հեղինակներ իդեալականացնում են նույնիսկ այնպիսի սեպտիկոն շարժումները, ինչպիսին եր որինակ՝ Ստրելեցների խռովությունը ուղղված Պետրոսի փորձերի դեմ, վորոնցով նա ուզում եր քաղաքակրթել իրեն ժամանակակից Ռուսաստանը:

ե) հեղինակները մեծ մասը, իբրև կանոն, պատմական ճիշտ գնահատական չի տալիս Ձուդ լճի վրա գերմանական ասպետների դեմ նովգորոդցիների մղած կռիվին, յերբ կասեցվեց գերմանական ոկուպանտների առաջխաղացումը դեպի Սրենկը (Տետոնական ավազակային միաբանությունը—«Շուն-ապետները», ինչպես անվանել ե նրանց կարլ Մարքսը), վորոնք իրականացնում եյին գաղութացումն իրենց կողմից հնազանդեցված ժողովուրդների գլխավոր բնաջնջման ու կողոպտման միջոցով: ԽՍՀՄ պատմություն մեջ տեղի ունեցած հենց այդ դեպքի մարքսիստական գնահատականի բացակայությունն առավել ես անթույլատրելի յե, վորովհետև դրա նկատմամբ կա Մարքսի վորոշակի գնահատականը—«1212 թվականին Ալեքսանդր Նևսկին հանդես ե գալիս գերմանական ասպետների դեմ, նրանց ջախջախում ե Ձուդ լճի սառույցների վրա այնպես, վոր զգվելինները վերջնականապես գեն են շարտվում ռուսական սահմաններից»:

Կառավարական հանձնաժողովի ժյուրին վորոշում ե՝

1. Առաջին մրցանակ չտալ կոնկուրսին ներկայացված դասագրքերի հեղինակներից վոչ մեկին:

2. Յերկրորդ մրցանակը—75 հազար ռուբլի—հատկացնել Մոսկվայի Պետական Մանկավարժական ինստիտուտի ԽՍՀՄ պատմության ամբիոնի կողմից պրոֆեսոր Ա. Վ. Շետտակովի խմբագրությամբ կազմված դասագրքի հեղինակներին:

3. «ԽՍՀՄ պատմության համառոտ դասընթացը» պրոֆե-

սոր Ա. Վ. Շեստակովի խմբագրութեամբ՝ համարել կառավարա-
կան հանձնաժողովի կողմից հավանութեան արժանացած և հանձ-
նարարել վորպես դասագիրք յերրորդ և չորրորդ դասարանների
համար:

4. Կոնկուրսին ներկայացված դասագրքերի ներքոհիշյալ
հեղինակներին—Մինցին, Նեչկինային, Գենկինային, Պանկրա-
տովային, Գուդոշնիկովին և Գլյազերին—տալ յուրաքանչյուրին
հինգ հազարական ուրլի, վորպես խրախուսական մրցանակ:

ԿՈՆԿՈՒՐՍԻ ԺՅՈՒՐԻ

ԽՍՀՄ ՊԱՏՄՈՒՔՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԱՆՑՄԱՆ ՆՅՈՒ-
ՅԵՐԻ ՄԼԱՆԸ ՎՈՉ ԼՐԻՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՅԵՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ 5—7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ 1937—38 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ
ՀԱՄԱՐ

Ն Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Մեր հայրենիքը, ԽՍՀՄ-ն սոցիալիզմի յերկիրն է, Ինչ են իմանալու սո-
վորդները ԽՍՀՄ-ի պատմութեան դասերին:

1. ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՀԵՌԱՎՈՐ ԱՆՑՑԱԼՈՒՄ

1-ԻՆ ԴԱՍ.— Ինչպես էլիս ապում մարդիկ հեռավոր անցյալում:

Վերադառնալու ենք մենք իմանում հեռավոր ժամանակներում ապրող մարդ-
կանց կյանքի սասին: Նախադարձան մարդկանց կյանքը:

2-ՐԴ ԴԱՍ.— Տոմից — պետություն

Տոմեր և ցեղեր, Պետություններ:

3-ՐԴ ԴԱՍ.— Ամենաին պետություններ մեր յերկրում

Առաջին պետություններն Անդրկովկասում և Միջին Ասիայում: Միջի-
րում և Արևելյան Յեվրոպայում հին ժամանակներում ապրող ժողովուրդները:
Սլավոններ, Սլավոնները և նրանց հարեանները: Սլավոնների զբաղմունքը:

2. ԿԻԵՎՅԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

4-ՐԴ ԴԱՍ.— Կիևյան իշխանություն կազմակերպումը

Վարչական տիրապետությունը: Ռյուրիկ և Ուլգ իշխանները: Իշխան-
իզորը:

5-ՐԴ ԴԱՍ.— Իշխանուհի Ուլգ յեվ իշխան Սվյատոսլավ

Իշխանուհի Ուլգ: Իշխան Սվյատոսլավ:

6-ՐԴ ԴԱՍ.— Կիևյան իշխանությունը մեծում են նոր կրոն յեվ ուրեմեն

Իշխան Վլադիմիրը արշավանքները: Քրիստոնեությունը մուսուլման-
Յարոսլավ Իմաստուն (Մուդրի) իշխանը:

7-ՐԴ ԴԱՍ.— Ժողովրդական տարեային ապսամբությունները Կիևյան
իշխանության մեջ

Ինչպես էլիս իշխաններն ու բոյարները կառավարում Կիևյան իշխա-
նությունը: Իշխաններն ու բոյարը կործարարացում էլին սատիկին ին (Մ. ՔԱ):
Տարեային ապսամբություններ իշխանների և բոյարների դեմ ջաղաքներում:

8-ՐԴ ԴԱՍ.— Նովգորոդյան յերկիր

Կիևյան իշխանության մասնատումը: Նովգորոդյան յերկրի կառավա-
րումը: Նովգորոդյան յերկրի ղվեղները և գերմանայինների դեմ:

9-ՐԴ ԴԱՍ.— Սուզդալյան Ռուսիա

Ռոստով-Սուզդալյան յերկիր: Վլադիմիր-Սուզդալյան իշխանությունը:

3. ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՅԵՎՐՈՊԱՆ ՄՈՆՂՈՒԿԱՆ ՆՎԱՃՈՂՆԵՐԻ
ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԱԿ

10-ՐԴ ԴԱՍ.— Մանդոկ-նվաճողները յեվ քարա-մոնղոլական լուծը

Մոնղոլները 12-րդ դարում: Միջին Ասիայի և Կովկասի նվաճումը Չին-
գիս-թանի կողմից: Բաթու-թանը և ռուսական իշխանությունների նվաճու-
մը նրա կողմից:

11-ՐԴ ԴԱՍ.— Մոսկվան յեվ Մոսկվայի առաջին իշխանները

Մոսկվա: Իվան Կալիտան: Լիտվան և Լեհաստանը Մոսկովյան պետու-
թյան թշնամիներ:

12-ՐԴ ԴԱՍ.— Հենկրեմուրը յեվ Վոսկոսկոյի անկումը

Թամեայան: Ուզբեկները Միջին Ասիայում:

4. ՌՈՒՍՍԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ

13-ՐԴ ԴԱՍ.— Մոսկովյան պետության բնդա ծակումը Իվան 3-րդի ժամա-
նակ յեվ քաղաք-մոնղոլական լծի վերջը

Նովգորոդի մարտում և Մոսկովյան պետության ազատագրումը Թաթար-
ական լեռան իշխանությունից: Իվան 3-րդի պատերազմը Լիտվայի և Լեհաս-
տանի դեմ: Իվան 3-րդը Թաթարը համայն Ռուսիայի:

14-ՐԴ ԴԱՍ.— Ինչպես էլիս կեղևում գյուղացիներին Մոսկովյան պետության
մեջ 15-րդ դարում

Կոս և Բահրա: Գյուղացիների ամբաստումը հողին:

5. ՌՈՒՍՍԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

15-րդ ԴԱՍ.— Ի վան 4-րդ յեվ Պոլովոյեյի բարձրների ջախջախումը

Ինքնակալ ցարը, Կազանի և Աստրախանի նվաճումը:

16-րդ ԴԱՍ.— Դասասան բոյարների հետ յեվ Ի վան 4-րդի պատերազմները

Ուլրիշնինա, Գյուղացիները և կազակները: Պատերազմ Մերձ-Բալթյան քերկրներին համար: Սիբիրի թաղավորության գավթումը:

6. ԳՅՈՒՂԱՅԻՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ ՅԵՎ ՃՆՇՎԱԾ ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐԻ ԱՊՍՍԱՄԲՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 17-ՐԴ ԴԱՐՈՒՄ

17-րդ ԴԱՍ.— Առաջին գյուղացիական պատերազմը ռուսական պետության մեջ

Բորիս Գոդունով թագավորը և գյուղացիական ապստամբությունները սկիզբը: Ռուսական պետությունն ստրկացնելու լեհական պարսերի առաջին փորձը: Գյուղացիական առաջնորդ Իվան Բոլոտնիկովը:

18-րդ ԴԱՍ.— Պայքար լեհական հափեսակիչների դեմ

Լեհական հափշտակիչները և նրանց արտաքսումը Մոսկվայից: Գյուղացիական շարժման ջախջախումը:

19-րդ ԴԱՍ.— Քաղաքացիների յեվ ճնշված ժողովուրդների ապստամբությունը 17-րդ դարում

Ապստամբություններ քաղաքներում: Բաշկիրական ապստամբությունը:

20-րդ ԴԱՍ.— Ուկրաինայի պայքարը լեհական սիրապետության դեմ յեվ նրա միացումը Ռուսաստանին

Բողան Նմենիցկին և Ուկրաինայի գյուղացիները պատերազմը լեհական պարսերի դեմ: Ուկրաինայի միացումը Ռուսաստանին:

21-րդ ԴԱՍ.— Ռազինի սպանեցումը բոյարների յեվ կալվածատերերի դեմ

Կազակները Դոնում: Ռազինը և նրա պալքարը բոյարների և կալվածատերերի դեմ: Գյուղացիների շարժման ջախջախումը և Ռազինի մահապատիժը:

22-րդ ԴԱՍ.— Արեվելյան Սիբիրի ժողովուրդների հպատակեցումը

Արեւելյան Սիբիրի նվաճումը: Սիբիրի ժողովուրդների ճնշումը:

23-րդ ԴԱՍ.— Ռուսաստանի սնեհությունը յեվ պետության կառավարումը 17-րդ դարի մեջում

Կալվածատիրական տնտեսություն: Արդյունաբերությունը և առևտուրը: Պետության կառավարումը:

24-րդ ԴԱՍ.— Ռուսաստանի կուլսուրան 17-րդ դարում

Գույտուրա: Բարքերն ու սովորությունները:

7. 18-ՐԴ ԴԱՐԻ ՌՈՒՍՍԱՏԱՆԸ ԿԱՎԱԾՍՏԵՐԵՐԻ ՅԵՎ ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆ

25-րդ ԴԱՍ.— Պետոս առաջինի պատերազմները յեվ ժողովրդական ապստամբությունները

Պատերազմ թուրքերի դեմ և Պետրոս առաջինի ճանապարհորդությունն արտասահման: Շվեդների դեմ վարած պատերազմները սկիզբը: Ժողովրդական ապստամբությունները:

26-րդ ԴԱՍ.— Պետոս առաջինի պատերազմները Շվեդիայի յեվ Արեւելյան յերկրների դեմ

Շվեդների ջախջախումը: Պետրոս առաջինի պալքարը Կասպից ծովի ափերին համար:

27-րդ ԴԱՍ.— Պետոս առաջինի ռեֆորմները

Ռեֆորմներ պետական կառավարչության մեջ: Ռեֆորմներ տնտեսության մեջ: Լուսավորությունը:

28-րդ ԴԱՍ.— Ազնվականական կայսրությունը 18-րդ դարում

Ազնվականների տիրապետությունը: Մ. Վ. Լոմոնոսով: Յեկատերինա 2-րդ կայսրուհին:

29-րդ ԴԱՍ.— Գյուղացիական պատերազմը Պուգաչովի ղեկավարությամբ

Գյուղացիական պատերազմի սկիզբն ու ընթացքը: Գյուղացիական պատերազմի ճնշումը:

30-րդ ԴԱՍ.— Նոր յերկրների գտնումը յեվ ժողովուրդների ստրկացումը ցեղասերկա 2-րդի կողմից

Ղրիմի նվաճումը և Ուկրաինայի հպատակեցումը: Լեհաստանի բաժանումը: Զավթումներ Ղազախստանում և Հեռավոր Հյուսիսում:

8. ՅԱՐԱԿԱՆ ՌՈՒՍՍԱՏԱՆԸ ՎՈՐՊԵՍ ՅԵՎՐՈՊԱՅԻ ԺԱՆԴԱՐՄ

31-րդ ԴԱՍ.— Բուրժուական հեղափոխությունը Ֆրանսիայում յեվ Յեկատերինա 2-րդի ու Պավել առաջինի պալքարը նրա դեմ

Թաղավորական իշխանության տապալումը Ֆրանսիայում: Յեկատերինա 2-րդի և Պավել առաջինի պալքարը բուրժուական հեղափոխության դեմ:

32-րդ ԴԱՍ — Ալեքսանդր առաջին քաղաքներ 1812 թ. պատերազմը

Չրապատանի միայնություն, Ֆինլանդիայի և Բեսարաբիայի նվաճումը
1812 թ. պատերազմը Նապոլեոն առաջինի դեմ:

33-րդ ԴԱՍ — Դեկաբրիստները

Ազնվական հեղափոխականների գաղափար ընկերությունները: Դեկաբրիստները ապստամբությունը:

34-րդ ԴԱՍ — Ժանդարմների յեթ չիկովնիկների քաղաքագրության մեջ

Նիկոլայ առաջինը Ռուս մեծ զորքները Ուկրաինական մեծ բանասահման Շեյշենկոն:

35-րդ ԴԱՍ — Կովկասի նվաճումը

Հայաստանի նվաճումը: Լեոն ակադեմիայի պարսերն անկախություն համար Շամալի դեկաբրիստները: Կովկասի վերջնական նվաճումը:

36-րդ ԴԱՍ — 1818 թ. հեղափոխությունը Յեվրոպայում: Կարլ Մարքսը յեթ Ֆրիդրիխ Ենկելսը

1848 թ. հեղափոխություններ և Նիկոլայ առաջինը Կարլ Մարքսը և Ֆրիդրիխ Ենկելսը:

37-րդ ԴԱՍ — Յարակա՞ Ռուսաստանը 1861 թ. ռեֆորմից առաջ

Արդյունաբերության զարգացումը: Զերմի պատերազմը: Ա. Ի. Դերյան:

9. ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ԱՃՈՒՄԸ ՅԱՐԱԿԱՆ ՌՈՒՍՍՏԱՆՈՒՄ

38-րդ ԴԱՍ — Հոբսբաիսկան իր վոլնի վերացումը Ռուսաստանում

Ալեքսանդր 2-րդ: 1861 թ. փետրվարի 19-ի մ. հիֆեստը: Ն. Ք. Չերնիշևսկի: Բանաստեղծ և Ա. Նեյրասովը: Փոփոխություններ կառավարման մեջ:

39-րդ ԴԱՍ — Լենինի պայքարը անկախության համար: Ալեքսանդր 2-րդի պատերազմները

1863 թ. լենինի ապստամբությունը: Միջին Ասիայի նվաճումը: Պատերազմ թյուրքերի դեմ:

40-րդ ԴԱՍ — Առաջին ինքնեմա ինքնավար յեթ Փարիզյան կոնգրես

Առաջին Ինտերնացիոնալը: Փարիզյան կոնգրես: 1871 թ. մարտի 18-ը:

41-րդ ԴԱՍ — Կապիտալիզմի Ռուսաստանում

Բանվորների և գյուղացիների կյանքը կապիտալիզմի որով: Կարոպինիկները:

42-րդ ԴԱՍ — Գրո. Լ. և Տոյսոյը: Կարիշ Ի. Յե. Ռեպինը

43-րդ ԴԱՍ — 70—90-ական թվերի բանվորական շարժումը

Վ. Ի. Լենինը: Բանվորական առաջին միությունները: «Աշխատանքի ազատագրություն» խմբակը:

44-րդ ԴԱՍ — Վ. Ի. Լենինը

Վ. Ի. Լենինը բանվոր դասակարգի առաջնորդ և բոլշևիզմի հիմնադիրը:

10. ԲՈՒՐՇՈՒԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ՌՈՒՍՍՏԱՆՈՒՄ

45-րդ ԴԱՍ — Հեղափոխության նախադրյալներ

Որոշակիության պաշտպանությունը և Ռուսոյի զործադուլը: Գյուղացիական շարժումը: Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատական բանվորական կուսակցություն համադրումը:

46-րդ ԴԱՍ — Հեղափոխությունը սկսվեց

Պատերազմ ճապոնիայի դեմ: Արյունազեղություններ և բանվորների պատգամավորների առաջին Պորտուգալիա: Գյուղացիական շարժումը: ՌՄԻԿ 3-րդ համադրումը:

47-րդ ԴԱՍ — Զինված ապստամբության նախապատրաստումը

Ապստամբություն «Պոստոմիլին» զբաղմունքի վրա: Հոկտեմբերյան ընդհանուր դուրծադուլը:

48-րդ ԴԱՍ — Դեկտեմբերյան զինված ապստամբությունը

Մոսկվայի բանվորների հինված ապստամբությունը: Գյուղացիների պայքարը կալվածատերերի դեմ: Ռուսաստանի ճնշված ժողովուրդների զինված ապստամբությունները:

49-րդ ԴԱՍ — Հեղափոխության պարսությունը

Հեղափոխական յեթույթների ճնշումը: Պետական Դոման: Յերկրի տըն-տեսությունը հեղափոխությունից հետո:

50-րդ ԴԱՍ — Հեղափոխական նոր վերելք

Լենինի արտասահման գնալը: Մտախնդր Ռուսաստանում ընդհատակյա աշխատանքում: Բանվորների գնդակահարումը Լենայում: Բոլշևիկները Ռուսաստանի սոցիալ-դեմոկրատական բանվորական ինտերնալ կուսակցություն:

11. ԲՈՒՐՇՈՒԱԿԱՆ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ՌՈՒՍՍՏԱՆՈՒՄ

51-րդ ԴԱՍ — Համալսարանային իմպերիալիսական պատերազմը

Ռուսաստանի պարտությունը պատերազմում: Բոլշևիկները պատերազմի տարիներին: Հեղափոխական շարժումը պատերազմի տարիներին:

52-ՐԴ ԴԱՍ. — Յարիզմի տապալումը 1917 թ. փետրվարին

Ապստամբությունը Պետրոգրադում: Յերկու իշխանություն: 1917 թ. ապրիլի 3-ը:

12. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ՌՈՒՍՍՏԱՆՈՒՄ

53-ՐԴ ԴԱՍ. — Բոլշևիկները նախապատասխան են սոցիալիստական հեղափոխությունը

Մասնաները գնում են բոլշևիկների հետևից: Հուլիսյան ցույցը և դեպքերը Կոնստանտինոպոլում:

54—55-ՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Սոցիալիստական հեղափոխությունը հաղթանակեց 1917 թ. հոկտեմբերի 25-ի (նոյեմբերի 7-ի) հաղթական ապստամբությունը: Պրոլետարական հեղափոխության հաղթանակն ամբողջ յերկրում: Բոլշևիկների կուսակցությունը կազմակերպում է թորհրդային պետություն:

13. ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԻՆՏԵՐՎԵՆՅԱ: ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

56-ՐԴ ԴԱՍ. — Խորհուրդների պայքար հասության համար: Ուկրաինայի բռնագրավումը գերմանացիների կողմից

Հաշտություն Գերմանիայի հետ: Թորհրդային յերկրների զբաղումը գերմանացիների կողմից:

57—58-ՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Խորհուրդների հանրապետությունը ինտերվենցիայի յեվ հակահեղափոխության ողակում

Գործարաններն ու ֆաբրիկաները պետություն սեփականություն: Պայքար հուլի համար: Անգլիան, Ֆրանսիան և Ճապոնյան սկսում են ռազմական միջամտություն (Իտալիայից) դեպի Թորհուրդային յերկրներ: Քաղաքացիական պատերազմն Անդրկովկասում և Մեջին Ասիայում:

59-ՐԴ ԴԱՍ. — Հեղափոխությունը Արևելյան Յեվրոպայում

Նոյեմբերյան հեղափոխությունը Գերմանիայում: Թորհրդային հանրապետություններ: Բալարիայում և Հունգարիայում: Կոմունիստական Իտալիանացիություն:

60—61-ՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Կոլչակի, Գեեիկիի յեվ Յուդենիչի ջախջախումը

Կոլչակը Աստանայի նշանակած մարզն էր: Դենիկինն ու Յուդենիչը՝ Աստանայի նշանակած մարզիկ ելին:

62-ՐԴ ԴԱՍ. — Պատերազմ լեհական պոեների դեմ: Վաճագի ջախջախումը

Պատերազմ սպիտակ լեհաստանի դեմ: Վաճագիի ջախջախումը: Թորհրդային իշխանության հաստատումը Մեջին Ասիայում և Անդրկովկասում:

14. ԱՆՑՈՒՄԸ ԽԱՂԱՂ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՅԵՎ ՅԵՐԿՐԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ

63-ՐԴ ԴԱՍ. — Ժողովրդական օեցեստության վերականգնումը յեվ ԽՍՀՄ-ի սեղծումը

Քայքայումից դուրս գալու լեհիսյան պլանը: Վերջ ճապոնական ինտերվենտներին: ԽՍՀՄ-ի սեղծումը:

64-ՐԴ ԴԱՍ. — Լեհիսը մեռավ, բայց նրա գործն ապում է

Լեհիսի մահը: Մալինի յերդումը:

15. ԽՍՀՄ-Ն ՀԱՂԹԱՆԱԿԱԾ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՅԵՐԿՐԻՆ Ե

65—66-ՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Սոցիալիստական արդյունաբերությունը: Կոլեկտիվ օեցեստությունները հեղափոխության մեջ (կոլեցեստություններ)

Սոցիալիստական արդյունաբերության կառուցումը: Կոլանաեությունների կառուցումը:

67-ՐԴ ԴԱՍ. — ԽՍՀՄ-ն սոցիալիզմի յերկիրն է

Սոցիալիզմի յերկրի կառուցական նվաճումները և մարդիկ:

68-ՐԴ ԴԱՍ. — Մեր բեմամիներ յեվ մեր բարեկամները ԽՍՀՄ-ի օահմաններից դուրս:

ԽՍՀՄ-ն խաղաղության կողմակից. ֆաշիստները՝ պատերազմի կողմակից: Կարմիր բանակը և մեր բարեկամները ԽՍՀՄ-ի օահմաններից դուրս:

69—70-ՐԴ ԴԱՍԵՐ. — ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրությունը

Ինչպես է կառուցված մեր պետությունը:

71—80-ՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Տարեկիցին տարվա բերացում անցածի կրկնություն

024
Պատ. խմբագիր՝ Խ. Մանսյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ի. Վարդանյան
Արբագրիչ՝ Ա. Արդաթանյան
Կանոնող սրբագրիչ՝ Յե. Տեր-Մինասյան

Իլլադ. լիազոր՝ Բ—3155. Հրատ 4437.

Պատվեր 91. Տիրած 3000.

Թուղթ. 63X94. Տպագր. 1 1/2. մամ. մեկ մամ. 39400 Նիշ.
Հեղինակ. 1 մամ.

Հանձնված է արտադրության 1938 թ. հուն. 21.

Ստորագրված է տպագրության 1938 թ. փետրվարի 14.

Գինը 40 կ.

Պետհրատի տպարան, Յերեան, Լենինի 65

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0397110

ПЛАН ПРЕПОДАВАНИЯ
ИСТОРИИ СССР
для V, VI и VII кл. неполн. средн. и
средн. школы
Гиз Арм. ССР, Ереван, 1938 г.